

Environmental Approach of Foreign Investment Insurers

(Type of Paper: Research Article)

Elnaz Nesari^{1*}, Azam Amini²

Abstract

Macro investing often leads to human rights and environmental challenges. Sustainable investment emphasizes the necessity of foreign investment sustainability and acting within the framework of environmental and social norms. Indeed, Environmental and social assessments are considered a prerequisite for an investment projects' insurance by foreign-investment insurers, such as OPIC and MIGA. In other words, projects which are not compatible with environmental or social norms are not supported by these institutes. While the projects are being carried out, these institutions monitor them and if any incompatibility with environmental or social norms occurs, the continuance of the insurance coverage will be challenged. Despite these two institutions approach, compatibility of a foreign-investment project with environmental or social norms is not a legal requirement for its insurance. Nonetheless, it can be argued that the insurer must not insure the projects, when there are serious environmental risks or fundamental human rights may be affected as, it would seem that a soft law is forming on the necessity of environmental assessments and not granting insurance coverage to such projects. This paper intends to examine the role of foreign-investment insurers in protecting the environment.

Keywords

Environmental protection, foreign investment insurance, MIGA, OPIC, sustainable investment.

1. Ph.D. in Public International Law, Faculty of Law and Political Science, Allame Tabatabaie University, Tehran, Iran (Corresponding Author). Email: nesarielnaz@gmail.com
2. Assistant Prof., International Law, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University, Mashhad, Iran. Email: amini.az@um.ac.ir

Received: May 7, 2019 – Accepted: December 8, 2020

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

رویکرد زیست‌محیطی نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی

(نوع مقاله: علمی - پژوهشی)

الناز نساری^{۱*}، اعظم امینی^۲

چکیده

امروزه موضوعات غیرسرمایه‌گذاری متعددی در حقوق سرمایه‌گذاری خارجی مطرح شده است. سرمایه‌گذاری در سطح کلان به‌طور معمول چالش‌های حقوق بشری و زیست‌محیطی به‌دنبال دارد. سرمایه‌گذاری پایدار بر لزوم پایداری سرمایه‌گذاری خارجی و حرکت در چارچوب موازین زیست‌محیطی و اجتماعی تأکید می‌کند. نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی از جمله میگا و اپیک، ارزیابی‌های زیست‌محیطی و اجتماعی را پیش‌شرط بیمه‌پرورده سرمایه‌گذاری می‌دانند. به‌عبارت دیگر، پروژه‌هایی که در تعارض با موازین زیست‌محیطی باشند، مورد حمایت این نهادها نیستند. این نظارت در مدت اجرای پروژه نیز ادامه دارد، به‌طوری‌که اگر در خلال مدت، مراتب تعارض پروژه با موازین زیست‌محیطی مشخص شود، ادامه پوشش بیمه‌ای با چالش مواجه می‌شود. علی‌رغم رویکرد این دو نهاد، اعتقاد حقوقی موجود در حدی نیست که الزام نهاد بیمه‌کننده به تطبیق طرح با موازین زیست‌محیطی قابل استنباط باشد، با این حال می‌توان نتیجه گرفت، در صورتی که محیط زیست به‌صورت جدی در حال تخریب باشد و منافع حیاتی بشر تحت تأثیر قرار گیرد، نهاد بیمه‌کننده ملزم به عدم ارائه پوشش بیمه‌ای است. در غیر این صورت حقوق نرمی مرتبط با لزوم ارزیابی‌های زیست‌محیطی و عدم بیمه سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های مخرب نسبت به محیط زیست، در حال شکل‌گیری است. در این پژوهش با رویکرد توصیفی-تحلیلی، رویکرد زیست‌محیطی نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی مورد بحث قرار می‌گیرد و پاسخ مقتضی به پرسش مطرح در مقدمه مقاله ارائه می‌شود.

کلیدواژگان

اپیک، بیمه سرمایه‌گذاری خارجی، حفاظت از محیط زیست، سرمایه‌گذاری پایدار، میگا.

۱. دانش‌آموخته حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
Email: nesarielnaz@gmail.com (نویسنده مسئول).

۲. استادیار حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
Email: amini.az@um.ac.ir

مقدمه

خطری که بشر از مشکلات زیست‌محیطی احساس می‌کند، افزون بر آرامش و امنیت، موجودیت او را نیز در معرض تهدید قرار داده است. فاجعه به هم خوردن تعادل زیست‌محیطی از مهم‌ترین مسائل و دغدغه‌های بشری است.

امروزه بسیاری از کشورها به دلیل عدم تکافوی منابع داخلی برای سرمایه‌گذاری، در پی جذب سرمایه‌های خارجی برآمده‌اند و بدین ترتیب سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد کشورها جایگاه شایان توجهی به دست آورده است.

رویکرد محیط زیست‌محور و توجه به آثار اجتماعی و زیست‌محیطی پروژه‌های سرمایه‌گذاری، به شکل‌گیری و تقویت مفاهیمی همچون سرمایه‌گذاری پایدار منجر شده است. از مهم‌ترین اقدام‌ها در جذب منابع سرمایه‌گذاری خارجی، مهیا ساختن شرایط سرمایه‌گذاری به منظور انجام فعالیت‌های اقتصادی در فضایی امن و تسهیل در فرایند اجرای پروژه‌هاست. از جمله عوامل تشویق سرمایه‌گذاری خارجی، بیمه سرمایه‌گذاری در مقابل خطرهای احتمالی است.

سازمان‌های بین‌المللی به‌عنوان بازیگران برجسته عرصه بین‌الملل، در خصوص بیمه سرمایه‌گذاری خارجی اقدام‌های گسترده‌ای را مدنظر قرار داده‌اند. بانک جهانی برای تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای در حال توسعه، از تقویت نهاد بیمه غافل نبوده و با تأسیس نهادهای تخصصی به بیمه سرمایه‌گذاری خارجی اقدام کرده است؛ می‌گذازد جمله این نهادهاست. تطبیق طرح با موازین زیست‌محیطی و انطباق با مبانی توسعه پایدار از جمله موارد شایان ملاحظه به منظور بیمه طرح‌های مورد درخواست این آژانس است. همچنین از طرح‌های ملی بیمه‌ای نباید غافل شد، ابتکار ایالات متحده آمریکا در این زمینه شایان توجه است. با توجه به نقش کلیدی نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی در نیل به توسعه و افزایش ورود سرمایه به دولت میزبان، در این پژوهش به این موضوع می‌پردازیم که نقش نهاد بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی در حفاظت از محیط زیست تا چه حد است؟ بی‌تردید با توجه به مدخلیت موضوع بیمه سرمایه‌گذاری خارجی و حفاظت از محیط زیست به‌عنوان دو متغیر اصلی، بعد بین‌المللی تحقیق بر مبانی حقوق داخلی غلبه دارد. ابتدا حفاظت از محیط زیست در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی بررسی می‌شود و متعاقباً پس از مرور مختصری بر بیمه سرمایه‌گذاری خارجی، رویکرد دو نهاد اصلی بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی – اپیک به‌عنوان نهادی ملی و میگا به‌عنوان آژانس تخصصی بانک جهانی – بررسی خواهد شد.

حفاظت از محیط زیست در سرمایه‌گذاری خارجی

حقوق سرمایه‌گذاری خارجی و حقوق بین‌الملل محیط زیست، دو شاخه از حقوق بین‌الملل هستند که بر یکدیگر تأثیر دارند. سرمایه‌گذاران در پی منافع خصوصی‌اند، اما طرفداران محیط زیست در پی منافع جمعی‌اند. در این قسمت به موضوع حفاظت از محیط زیست در چارچوب سرمایه‌گذاری خارجی می‌پردازیم.

نظام حقوق بین‌الملل محیط زیست، ترکیبی از معاهدات، حقوق عرفی، اصول کلی حقوق، رویه قضایی و به‌کارگیری فرامرزی حقوق محیط زیست داخلی است. در رویکرد جدید زیست‌محیطی، حق برخورداری از محیط زیست سالم، مستقل از حقوق بین‌الملل محیط زیست قلمداد می‌شود. این حق هم منعکس‌کننده ارزش‌های متعالی همانند حق بر حیات، حق سلامتی، حق بر زندگی با استاندارد مناسب است و هم با پیش‌نیازهای تداوم حیات نسل کنونی و «نسل‌های آتی»^۱ همانند توسعه پایدار ارتباط دارد (Boyle, 2012: 613-614).

نگرانی جامعه بین‌المللی از وضعیت محیط زیست به شکل‌گیری اسناد بین‌المللی متعدد منجر شده است.^۲ معاهدات زیست‌محیطی را می‌توان در زمره مهم‌ترین منابع حقوق بین‌الملل محیط زیست در نظر گرفت. این معاهدات در تمام سطوح دوجانبه، چندجانبه، منطقه‌ای و جهانی در زمره حقوق سخت و الزام‌آور قلمداد می‌شوند. بسیاری از اسناد تأثیرگذار در حوزه حقوق بین‌الملل محیط زیست، بر مبنای قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد شکل گرفته‌اند. اسنادی که عنوان «اعلامیه» دارند، در زمره قطعنامه‌های مهم طبقه‌بندی می‌شوند. حقوق بین‌الملل محیط زیست تا حد زیادی بر مبنای اعلامیه‌ها بنا شده است. از جمله می‌توان به «قطعنامه توسعه و محیط زیست» که شش ماه پیش از کنفرانس استکهلم در مجمع عمومی ملل متحد پذیرفته شد، «اعلامیه استکهلم»، «منشور جهانی طبیعت»، «اعلامیه ریو»، «سند ۲۰۰۲ ژوهانسبورگ» و «آینده‌ای که می‌خواهیم» اشاره کرد (Friedrich, 2013: 119). از سوی دیگر، «اعلامیه جهانی حقوق بشر»، «میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی» و

۱. هرچند تعریف مشخصی از نسل‌های آینده در حقوق بین‌الملل محیط زیست وجود ندارد، اما قدر مسلم در توجه به حقوق نسل‌های آینده آن است که باید از استفاده بی‌رویه از محیط زیست و تخریب عمده آن خودداری کرد. برای مطالعه بیشتر ر.ک: پورهاشمی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۸۰.

۲. افزون بر اسناد بین‌المللی، توسعه حقوق بین‌الملل محیط زیست در زمینه نهادی و سازمانی نیز شایان توجه است. امروزه هزاران نهاد، اعم از جهانی و منطقه‌ای، وابسته و غیروابسته به سازمان ملل، دولتی و غیردولتی در زمینه محیط زیست فعالیت دارند که با نهادینه شدن موضوع حفاظت از محیط زیست، تدوین و توسعه مقررات زیست‌محیطی و مکانیزم‌های حفظ محیط زیست از طریق این نهادها صورت می‌گیرد. برنامه محیط زیست ملل متحد «یونپ» و کمیسیون توسعه پایدار از جمله این نهادها هستند (Friedrich, 2013: 117).

«میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» به صورت تلویحی حق بر محیط زیست سالم را تأیید می‌کنند. در سطح منطقه‌ای «منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم»، «پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق بشر آمریکایی» و «کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی» به طور صریح یا ضمنی^۱ به موضوع حق بر محیط زیست سالم پرداخته‌اند.

قطعه‌نامه‌ها که اغلب جنبه اعلامی یا توصیه‌ای دارند -در مسائلی که طی سال‌های متمادی تکرار می‌شوند- از لحاظ بین‌المللی دارای ارزش حقوقی خاصی اند و رویکرد دولت‌ها نسبت به پذیرش این قطعه‌نامه‌ها به عنوان شاهدهی مبنی بر وجود اعتقاد حقوقی و مبنایی برای تکوین عرف بین‌المللی در راستای ضرورت حفاظت از محیط زیست، و حداقل مبین وجود حقوق نرم، ارزیابی می‌شود.^۲

از جمله اسنادی که محتوای الزام‌آور آن چالش‌برانگیز است، «اهداف توسعه پایدار»^۳ با عنوان «دگرگون ساختن جهان ما: دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار»^۴ است. ضرورت حفاظت از محیط زیست نه تنها در مقدمه و دیدگاه سند مورد تأکید قرار گرفته، بلکه در بخش «اصول و تعهدات مشترک ما»^۵ نیز ضمن تأکید بر اسناد محیط زیستی پیشین از جمله اعلامیه ریو، به ضرورت حفاظت از محیط زیست و نیل به توسعه پایدار توجه شده است. سند با در نظر گرفتن تخریب‌های زیست‌محیطی در سال‌های اخیر ضرورت اقدام هماهنگ و با قید فوریت دولت‌ها را مدنظر قرار داده و حفاظت از محیط زیست و ضرورت توسعه پایدار در تمامی زیرمجموعه‌ها در زمره اهداف این سند تبیین شده است. همچنین در متن سند مکرر از عبارات تعهدآور استفاده شده است. با توجه به مؤثر نبودن عنوان در اسناد تعهدآور بین‌المللی (قید عنوان «معاهده» یا «کنوانسیون» بر سند)، محتوای مشتمل بر ایجاد تعهد و نیز تصویب توسط ۱۹۳ کشور دیدگاه مربوط به الزام‌آور بودن سند را تقویت می‌کند.

۱. کنوانسیون اشاره‌ای به محیط زیست ندارد. با این حال دادگاه حقوق بشر اروپایی، حق بر محیط زیست سالم را از تفسیر موسع ماده ۸ (احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی افراد) قابل استنباط می‌داند. برای مطالعه بیشتر ر.ک: San Jose, 2005: 7.

۲. دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه نیکاراگوئه، به امکان استنباط تحقق اعتقاد حقوقی از برخی قطعه‌نامه‌های مجمع عمومی تأکید کرد (پاراگراف ۱۸۸) و طی رأی مشورتی «قانونی بودن تهدید یا توسل به سلاح هسته‌ای» اعلام کرد، قطعه‌نامه‌های مجمع عمومی در اوضاع و احوال مشخص، می‌توانند از وجود یک قاعده یا پدیدار شدن یک اعتقاد حقوقی حکایت کنند (پاراگراف ۷۰). در قضیه «فعالیت‌های نظامی در کنگو» نیز دیوان در ارزیابی این مهم که آیا قاعده‌ای از حقوق عرفی بر قضیه اعمال می‌شود یا خیر، به قطعه‌نامه‌های مجمع عمومی توجه کرد (پاراگراف ۲۴۴).

3. Sustainable Development Goals (SDGs)

4. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015)

5. Our shared principles and commitments

افزون بر معاهدات و عرف بین‌المللی، اصول کلی حقوقی یا اصول عمومی حقوق، در ایجاد قواعد حقوق بین‌الملل نقش ارزنده‌ای دارند. مراجع داوری و قضایی بین‌المللی در موارد متعددی به این اصول استناد کرده‌اند. این اصول به دلیل عدم صراحت، انعطاف‌پذیر بوده و می‌توانند در موارد مختلف به کار روند. پیرو تصریح در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری، اصول کلی حقوقی در شرایطی مدنظر است که از سوی ملل متمدن به رسمیت شناخته شده باشند. از این رو این اصول باید به اندازه کافی عمومیت داشته باشند (Thepparat, 2015: 819).

دیوان بین‌المللی دادگستری در هیچ قضیه‌ای به مفهوم اصول کلی حقوقی نپرداخته است. در ادبیات حقوق بین‌الملل محیط زیست، برخی اندیشمندان برای هنجارهایی مانند جلوگیری از بروز خسارت، اصول کلی حقوقی را نسبت به عرف منبع قابل قبول تری می‌دانند. اصول مهمی در حقوق بین‌الملل محیط زیست پدیدار و اعلام شده‌اند، که تأیید آنها در رویه داوری و قضایی بین‌المللی سبب تثبیت در نظام حقوق بین‌الملل شده است. از آن جمله است اصل ضرورت^۱، اصل پیشگیری^۲، اصل احتیاط^۳، اصل ارزیابی زیست‌محیطی^۴، اصل اطلاع‌رسانی^۵ و اصل استفاده غیرزیانبار^۱ (Jutta,

۱. این اصل نخستین بار در قضیه گاجیکو ناگیماروس، مدنظر دیوان بین‌المللی دادگستری واقع شد. دیوان طی پاراگراف‌های ۵۱-۵۲، این اصل را برخاسته از حقوق بین‌الملل عرفی معرفی کرد که جایگاهی استثنایی داشته و وجود آن را مبنایی برای نقض سایر تعهدات نمی‌داند.

۲. دیوان در قضیه سد، اصل پیشگیری را با توجه به ویژگی جریان‌ناپذیر تخریب و خسارات وارده بر محیط زیست بین‌المللی، اصلی ضروری قلمداد کرده است (پاراگراف ۱۴۰). توجه دیوان به اصل پیشگیری در قضیه کارخانه خمیر کاغذ نشان از اهمیت آن در روابط بین‌الملل و محیط زیست بین‌المللی دارد. در این قضیه دیوان با تأکید بر اصل پیشگیری، در صدد عرفی تلقی کردن آن برآمده است که این رویکرد ناشی از رویه و اعتقاد حقوقی ایجادشده در آرای بین‌المللی همچون رأی دیوان در قضیه کانال کورفور و سد است. قاضی ترینیداد در قضیه کارخانه خمیر کاغذ طی نظریه جداگانه‌ای، بیان می‌دارد که حقوق بین‌الملل محیط زیست به‌سختی می‌تواند اصل پیشگیری، احتیاط و توسعه پایدار را نادیده بگیرد.

۳. احتیاط با داشتن ریشه در حقوق داخلی و درج در قوانین کشورهای مختلف، یک اصل کلی در حقوق بین‌الملل است. به نظر می‌رسد این اصل در حال گذار از اصل کلی حقوق به وضعیت جدیدی در قالب عرف حقوق بین‌الملل است (کدخدایی و سالاری، ۱۳۹۷: ۵۷-۵۶). احتیاط در هر دو اختلاف زیست‌محیطی ارجاعی به دیوان بین‌المللی دادگستری در ادعاهای طرفین و در حکم نهایی مورد توجه بوده است.

۴. اصل ارزیابی در رأی صادره از سوی دیوان داوری در قضیه دریاچه لانوکس (میان اسپانیا و فرانسه) برای نخستین بار جهت شناسایی پیامدها و پیشگیری از خسارات زیست‌محیطی مطرح شد. در پرونده کارخانه خمیر کاغذ (پاراگراف ۲۰۳-۲۰۶) دیوان اصل ارزیابی آثار زیست‌محیطی را اصل فرعی و با حصول شرایطی الزام‌آور تلقی کرد.

۵. در قضیه‌های دریاچه لانوکس (پاراگراف ۱۸-۱۶) و خمیر کاغذ (پاراگراف ۱۲۱-۱۲). عدم اطلاع‌رسانی، نقض تعهد بین‌المللی قلمداد شد.

(11-12: 2017). قاضی ترینداد در نظریه جداگانه خود در قضیه کارخانه خمیرکاغذ بیان می‌دارد که احتیاط، پیشگیری، توسعه پایدار و انصاف بین‌نسلی در زمره اصول کلی حقوق بین‌الملل محیط زیست هستند. از نظر قاضی ترینداد، این اصول وفق ماده ۳۸(۱)(ج) از اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری، منبع مستقل و رسمی حقوق بین‌الملل را تشکیل می‌دهند (ICJ Rep, Sep. Op. Judge Cancado Trindade, 2010: 14, paras 17,39,191-193).

در تبیین جایگاه حفاظت از محیط زیست در نظام حقوق بین‌الملل، رویکرد دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه گابچیکوناگیماروس قابل تأمل است، در این قضیه دیوان ترجیح داد به اینکه آیا قاعده‌ای آمره‌ای مبنی بر حفاظت از محیط زیست ایجاد شده است یا خیر ورود نکند. (ICJ Rep, 1997, para.112: 7) با وجود این، دیوان در نظر گرفت که حفاظت از محیط زیست به منفعتی ضروری بدل شده است. به‌منظور توجیه این موضوع، دیوان به نظریه مشورتی تهدید به استفاده یا استفاده از سلاح هسته‌ای استناد کرد، که طی آن بر ماهیت عرفی تعهدات دول مبنی بر تضمین اینکه فعالیت‌های اتخاذی در حوزه کنترل آنها، محیط زیست سایر دول و مناطق ورای کنترل ملی را محترم می‌شمارد، تصریح شده بود (ICJ Rep, 1997, para.29: 7) و در پاراگراف ۱۴۰ ضرورت انطباق توسعه اقتصادی با موازین زیست‌محیطی مورد تأکید قرار گرفت.

انطباق توسعه اقتصادی با موازین زیست‌محیطی با مفهوم توسعه پایدار ارتباط دارد. اسناد و فعالیت‌های مربوط به توسعه پایدار بر سه محور توسعه (توسعه اقتصادی-اجتماعی همراه با محدودیت‌های بوم‌شناختی)، نیازها (بازتوزیع منابع به‌منظور تضمین کیفیت مناسب زندگی برای همه) و نسل‌های آتی (امکان استفاده طولانی‌مدت از منابع و تضمین کیفیت مناسب زندگی برای نسل‌های آینده) تمرکز دارند (Klarin, 2018: 74-75).

دیوان بین‌المللی دادگستری ضمن پاراگراف ۱۴۰ در قضیه گابچیکوناگیماروس بر «مفهوم»^۲ بودن توسعه پایدار اشاره دارد. در بررسی جایگاه حقوقی توسعه پایدار، باید توجه داشت که از ارجاع به توسعه پایدار در اسناد حقوق بین‌الملل، معاهدات و نیز رویه قضایی بین‌المللی، می‌توان چنین استدلال کرد که توسعه پایدار نه تنها یک مفهوم است، بلکه «هنجار»^۳ حقوق بین‌الملل نیز است و می‌توان آن را یک «مفهوم هنجاری»^۴ دانست. در تعریفی کلی، توسعه پایدار توسعه‌ای است که به حفاظت از محیط زیست تأکید دارد و این رویکرد را به شیوه هماهنگ با تعهدات زیست‌محیطی یک کشور وفق معاهدات و حقوق بین‌الملل عرفی زیست‌محیطی (از جمله اصل پیشگیری، تعهد به تلاش مقتضی جهت حفاظت از محیط زیست، تعهد به همکاری در آیین شکلی و تعهد به ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی) مدنظر دارد (Vinales, 2019: 8-9).

۱. در قضیه‌های تریل اسملتر، کورفو، لانوکس و خمیرکاغذ، این اصل مستند رأی دیوان رسیدگی‌کننده قرار گرفت.

2. concept

3. norm

4. normative concept

استفاده از منابع و سرمایه‌گذاری خارجی از جمله راهکارهای نیل به توسعه معرفی می‌شوند. آنچه نگرانی جامعه بین‌المللی را برانگیخته، پایداری این شکل از توسعه و تطبیق آن با الزامات حفاظت از محیط زیست توسط دولت میزبان است. این نگرانی‌ها در توافقنامه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و نیز اختلاف‌های ارجاعی به دیوان‌های داوری تبلور یافته است. در حالی که رویکرد سنتی بر توسعه سرمایه‌گذاری تمرکز دارد، سرمایه‌گذاری پایدار بر کاهش خطرهای زیست‌محیطی و اجتماعی نیز توجه می‌کند. این مفهوم بیش از پیش بر انصاف بین نسلی و اهداف طولانی‌مدت تأکید دارد (Burgi, 2015: 18).

در تراحم حقوق سرمایه‌گذاری خارجی و حقوق بین‌الملل محیط زیست، اگرچه نمی‌توان حفاظت از محیط زیست را فی‌حد ذاته در قالب قانون برتر (مانند قاعده آمره) قلمداد کرد، ولیکن از آنجا که حفاظت از محیط زیست به منفعتی حیاتی و ضروری بدل شده است، می‌تواند به‌عنوان مبنایی به‌منظور توسل به مبانی ضرورت یا شروط اضطرار در توضیح نقض تعهدات مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی توسط دولت میزبان، در نظر گرفته شود.^۱

امروزه، بازیگران مهم عرصه سرمایه‌گذاری خارجی در مدل معاهدات سرمایه‌گذاری دوجانبه به ملاحظات زیست‌محیطی پرداخته‌اند.^۲ همچنین نگرانی‌های زیست‌محیطی در مقدمه، متن، اهداف، اصول و رویه اخیر معاهدات منعقد شده توسط کشورهای شاخص در عرصه سرمایه‌گذاری خارجی (از جمله ایالات متحده آمریکا، کانادا، برخی دول اروپایی و آسیایی) در نظر گرفته شده است. از سوی دیگر اسنادی مانند نفتا به‌صراحت به برتری برخی معاهدات زیست‌محیطی نسبت به تعهدات تجاری اذعان دارند (NAFTA, 1992: Article 104). این رویکرد در قالب قواعد خاص حل تعارض احتمالی بین موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری و معاهدات زیست‌محیطی مدنظر قرار می‌گیرد.

در خصوص حل تراحم بین حقوق محیط زیست و حقوق سرمایه‌گذاری خارجی که بعضاً در قالب دعاوی مربوط به سلب مالکیت زیست‌محیطی نمود می‌یابد، عملکرد دیوان‌های داوری شایان ملاحظه است. با تدقیق در این رویه‌ها و انطباق استدلال دیوان‌های داوری می‌توان چنین ارزیابی کرد که اگر اقدام سلب مالکیتی دولت میزبان تبعیض‌آمیز و خودسرانه نباشد،

۱. این استدلال در قضیه گابچیکوناگیماروس توسط دیوان بین‌المللی دادگستری، مورد اشاره قرار گرفت (ICJ Rep. (1997, para.140: 7).

۲. برای مثال در مدل ۲۰۱۲ معاهدات سرمایه‌گذاری دوجانبه ایالات متحده آمریکا مقرر شده که هیچ چیز در این معاهده نباید به‌گونه‌ای تفسیر شود که یک طرف را از تضمین اینکه اقدام‌های سرمایه‌گذاری به شیوه‌ای حساس نسبت به نگرانی‌های زیست‌محیطی اتخاذ می‌شود، باز دارد (US Model BIT, 2012: Art.12(2) and (5)). همچنین ماده ۱۰ از مدل کانادایی معاهدات سرمایه‌گذاری دوجانبه ۲۰۰۴، برخی استثنائات کلی مرتبط با امکان انحراف دولت پذیرنده از تعهدات در راستای پذیرش یا اجرای اقدام‌های برای حمایت از بشریت و زندگی حیوانات، سلامتی و محیط زیست را مقرر داشته است (Canada Model BIT, 2004: Art.10(1)).

نگرانی از تخریب محیط زیست، در زمره مبانی نفع عمومی دسته‌بندی می‌شود که این اقدام را مشروع می‌نماید، و در شرایطی که نگرانی‌های زیست‌محیطی متکی بر قرائن و شواهد قطعی و اجتناب‌ناپذیر باشد (و احتمال وقوع خسارات زیست‌محیطی، مستند به رویه سایر کشورها یا یافته‌های دیوان جدی تشخیص داده شود)، رویکرد دولت میزبان در محرومیت سرمایه‌گذار از اموال، ممکن است اقدامی قانونی و منصرف از سلب مالکیت ارزیابی شود که به عدم شمول مباحث سلب مالکیت و جبران خسارت منجر می‌شود (نساری و زمانی، ۱۳۹۷: ۱۳۰-۱۲۹).

از مراتب پیش‌گفته چنین استنباط می‌شود که قطعنامه‌های مجمع عمومی ملل متحد، اسناد حقوق نرم، آرای نهادهای قضایی و داوری بین‌المللی، تغییر رویکرد بازیگران اصلی حوزه سرمایه‌گذاری خارجی در تأکید بر ملاحظات و الزامات زیست‌محیطی طی مدل‌های معاهدات سرمایه‌گذاری دوجانبه، توجیه نقض اصول حفاظت از محیط زیست و بیان ملاحظات زیست‌محیطی در فصول سرمایه‌گذاری موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد مبین وجود اعتقاد حقوقی، و تشکیل‌دهنده عرف بین‌المللی در خصوص ضرورت حفاظت از محیط زیست است. از سوی دیگر، اینکه در صورت فقدان مقررات معاهده‌ای، سرمایه‌گذاری پایدار به الزامی در حقوق بین‌الملل تبدیل شده است یا خیر، محل تأمل است. اگرچه مراتبی همچون محدودیت دولت‌ها در حاکمیت بر منابع طبیعی مورد تأیید جامعه بین‌المللی است، لکن ادعای الزامی بودن سرمایه‌گذاری پایدار، می‌تواند موضوع نزاحم هنجاری بین حقوق محیط زیست و حقوق سرمایه‌گذاری را نیز حل کند، به‌نظر می‌رسد در شرایط فعلی جامعه بین‌المللی در صورت فقدان مقررات معاهده‌ای، و در شرایطی که عدم حفاظت از محیط زیست به تخریب محیط زیست منجر شود، به‌طوری که منافع حیاتی بشر را با چالش مواجه سازد، به‌دلیل مداخلت در تحقق سایر قواعد آمره و حقوق بنیادین بشر، سرمایه‌گذاری پایدار قاعده‌ای الزام‌آور است، ولیکن به‌عنوان یک اصل حقوق بین‌الملل هنوز نمی‌توان سرمایه‌گذاری پایدار را الزام‌آور تلقی کرد و این قاعده - به شکل مطلق - قوام کافی را در حقوق بین‌الملل ندارد.

۱. توضیح آنکه در قضایایی همچون سنتا النا، تکمد و متالکید با وجود تأکید دول میزبان به نگرانی از تخریب محیط زیست و ادعای قانونی بودن اقدام‌های انجام‌شده و تقاضای عدم شمول موضوع سلب مالکیت، دیوان داوری این ادعا را در کنار سایر شرایط، صرفاً عامل مشروعیت بخشی به اقدام سلب مالکیتی ارزیابی کرد و به جبران خسارت وارده به سرمایه‌گذار رأی داد. این در حالی است که در قضایایی همچون چمتورا و متانکس ادعای دول میزبان در خصوص قانونی بودن اقدام‌های انجام‌گرفته و عدم تسری موضوع سلب مالکیت پذیرفته شد و عملیات انجام‌گرفته مصادق سلب مالکیت تشخیص نشد. برای مطالعه بیشتر در خصوص رویه قضایی و داوری بین‌المللی مرتبط با سلب مالکیت زیست‌محیطی ر.ک: نساری و زمانی، ۱۳۹۷.

بیمه سرمایه‌گذاری خارجی

امروزه تمایل به استفاده از منابع سرمایه‌گذاری خارجی، به‌عنوان یکی از سیاست‌های اصلی در بین کشورهای مختلف -به‌خصوص کشورهای در حال توسعه- بخشی مهم از مبادلات اقتصادی بین‌المللی را تشکیل می‌دهد. از نظر سرمایه‌گذار، شاید ویژگی برجسته جهان در حال توسعه موضوع خطر است. صرف‌نظر از «خطرهای اقتصادی»^۱ پروژه (مشمول بر تاخیرات، افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری، افزایش قیمت‌ها، کمبود مواد اولیه و ضعف مدیریتی)، سرمایه‌گذاری در کشورهای کمتر توسعه‌یافته با خطرهای جدی و به‌خصوص «مخاطرات سیاسی»^۲ مواجه است. از مهم‌ترین اقدام‌ها در جذب منابع سرمایه‌گذاری خارجی، مهیا ساختن شرایط به‌منظور انجام فعالیت‌های اقتصادی در فضایی امن و تسهیل در فرایند اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری است (Schaffer, 2018: 488).

سرمایه‌گذار با پرداخت حق بیمه، اقدام به بیمه سرمایه‌گذاری خارجی می‌کند. بیمه ممکن است توسط بازبگران خصوصی، آژانس‌های دولتی یا نهادهای بین‌المللی ارائه شود. مهم‌ترین طرح بیمه سرمایه‌گذاری مربوط است به «آژانس چندجانبه تضمین سرمایه‌گذاری»^۳ که بیمه خطرهای سیاسی را برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری در سطحی وسیع ارائه می‌دهد (Valentine, 2014: 21).

حقوق بیمه علی‌الاصول یکی از رشته‌های حقوقی وابسته به حقوق خصوصی است، زیرا از پیوند حقوقی برآمده از قرارداد بیمه میان بیمه‌گر و بیمه‌گذار بحث می‌کند. از سوی دیگر، ضرورت ایجاد پیوندهای قراردادی با شرکت‌های بیمه خارجی و نیز موضوع جبران خسارت فرامرزی و نیز جبران خسارت سرمایه‌گذار خارجی، به حقوق بیمه چهره و جنبه بین‌المللی بخشیده است.

حقوق بیمه دائرمدار موضوعاتی از جمله تشدید خطر، پرداخت دیرهنگام، تبعیض، ادعاهای متقلبانه، منافع قابل بیمه، قاعده نسبی سرمایه و نیز هر مسئله‌ای است که در بیمه تأثیر دارد از جمله موضوعات زیست‌محیطی. قوانین داخلی دولت میزبان و دولت متبوع بیمه‌گر، اساسنامه و اصول حاکم بر نهاد بیمه‌گر و نیز میزان ارتباط نهاد بیمه‌گر با سازمان‌های دولتی و غیردولتی، در اهمیت مسائل زیست‌محیطی قرارداد بیمه سرمایه‌گذاری تأثیر دارد.

وجود منافعی که بتوان آن را بیمه کرد، تکلیف به افشای اطلاعات و رعایت حداکثر حسن نیت از جمله قواعد اساسی بیمه محسوب می‌شوند. اصل حسن نیت مبنای تعهد بیمه‌گذار به افشای واقعیت‌های بنیادین پروژه، پیش از انعقاد قرارداد است. به‌طور کلی واقعیت‌های بنیادین را می‌توان به شرایطی که ممکن است تصمیم بیمه‌گر در تعیین حق بیمه یا بر عهده گرفتن خطر را تحت تأثیر قرار دهد، تعریف کرد (Burling & Lazarus, 2011:73).

1. Commercial Risk

2. Political Risk

3. Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

از آنجا که بیمه‌گذار متعهد به افشای واقعیت‌های بنیادین است، تعهدی مبنی بر عدم پنهان‌کاری یا متفاوت جلوه دادن واقعیت‌ها برای بیمه‌گذار وجود دارد. عدم افشای یک واقعیت بنیادین، چه در زمان درخواست اولیه، در مدت اجرا یا هنگام تمدید قرارداد، می‌تواند صحت قرارداد را تحت تأثیر قرار دهد. در صورتی که طی قرارداد بیمه منعقد بین سرمایه‌گذار و نهاد بیمه‌کننده لزوم رعایت موازین زیست‌محیطی درج شده باشد، باید طبق همان شرط عمل شود، افزون بر این اگر بیمه‌گذار نسبت به افشای اطلاعات زیست‌محیطی مؤثر در زمان انعقاد قرارداد بیمه اقدام نکند یا در این راستا حسن‌نیت لازم را اعمال ننماید، نه تنها در پرداخت خسارت از سوی بیمه‌گر تأثیر خواهد داشت، بلکه ممکن است صحت قرارداد نیز متأثر شود. بی‌تردید در صورت عدم رعایت موازین پیش‌گفته سرمایه‌گذاری انجام‌گرفته بر مبنای حسن‌نیت نبوده و سرمایه‌گذار نمی‌تواند برای این سرمایه‌گذاری غیرعادلانه از نهاد بیمه‌کننده انتظار پوشش بیمه‌ای داشته باشد.

مهم‌ترین طرح‌های بیمه سرمایه‌گذاری مربوط است به میگا که آژانس تخصصی بانک جهانی محسوب می‌شود و اپیک که آژانسی دولتی است. در ادامه رویکرد زیست‌محیطی این دو نهاد فعال در زمینه بیمه سرمایه‌گذاری خارجی بررسی می‌شود.

بیمه سرمایه‌گذاری خارجی در ایالات متحده آمریکا و حفاظت از محیط زیست

«شرکت سرمایه‌گذاری خصوصی خارج از کشور»^۱ (زین پس اپیک) آژانس دولتی ایالات متحده آمریکا و دارای حمایت دولتی است که پوشش بیمه‌ای را برای مدتی بیشتر از نهادهای خصوصی ارائه می‌دهد. مأموریت اپیک تسهیل مشارکت سرمایه‌ها در ایالات متحده به‌منظور توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای کمتر توسعه‌یافته و نیز کشورهایی که در حال گذار از اقتصادهای غیربازاری به بازارمحورند، است.

پوشش بیمه‌ای اپیک شامل عدم امکان تغییر ارزش، سلب مالکیت، خشونت‌های سیاسی و تروریسم می‌شود. معیارهای زیست‌محیطی و اقتصادی در بررسی شرایط ارائه پوشش بیمه‌ای مدنظر قرار می‌گیرند، معیارهای اخیر در طی سال‌ها به منشور اپیک اضافه شده‌اند و به پروژه‌هایی که آثار منفی بر اقتصاد آمریکا دارند، یا در ارتباط با نقض حقوق کار و نیز حقوق محیط زیست به رسمیت شناخته شده بین‌المللی هستند، بیمه تعلق نمی‌گیرد. اپیک پروژه‌ها را از حیث کمک به توسعه و آثار زیست‌محیطی ارزیابی می‌کند، این نهاد در جهت ترویج سرمایه‌گذاری پایدار فعالیت می‌کند (Jensen, 2008: 1050).

در این قسمت به رویکرد اپیک در حفاظت از محیط زیست می‌پردازیم، و این مهم بررسی

1. Xc

می‌شود که حفاظت از محیط زیست چه جایگاهی در اپیک دارد و در صورتی که پروژه موضوع بیمه از بدو امر یا در حین اجرا، مشتمل بر آسیب‌های زیست‌محیطی باشد، ضمانت اجرای اپیک چه خواهد بود.

«اداره سیاست‌های سرمایه‌گذاری»^۱ تضمین می‌کند که پروژه‌های تحت حمایت اپیک، الزامات مرتبط با حفاظت از محیط زیست، آثار اجتماعی و سلامتی را برآورد کنند. راهبردهای اپیک تا حد زیادی بر مبنای محیط زیستی پذیرفته‌شده توسط سازمان‌هایی مانند گروه بانک جهانی استوار است.

از سال ۱۹۸۵، اپیک نسبت به ارزیابی آثار زیست‌محیطی پروژه‌ها ملزم شد. همچنین این نهاد از همکاری با پروژه‌هایی که مخاطرات بسیار و غیرمنطقی بر محیط زیست، سلامت و امنیت دارند یا به تخریب مهمی نسبت به یک پارک ملی یا سایر مناطق محافظت‌شده منجر می‌شوند، منع شده است. سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در «دستورالعمل سیاست‌گذاری اجتماعی و زیست‌محیطی اپیک»^۲ (زین پس دستورالعمل) توصیف شده است. هدف از دستورالعمل، ارائه راهبرد برای سرمایه‌گذاران در خصوص استانداردهای زیست‌محیطی و اجتماعی است که اپیک در پروژه‌های سرمایه‌گذاری اعمال می‌کند. Masser (2009: 1712). پروژه‌هایی که تقاضای آنها پیش از ۲۶ آگوست ۲۰۱۰ امضا شده، موضوع کتاب راهنمای زیست‌محیطی اپیک^۳ بوده که در فوریه ۲۰۰۴ منتشر شده است.

طبقه‌بندی پروژه‌ها بر مبنای وضعیت زیست‌محیطی

«دستورالعمل» دربردارنده الزامات اجتماعی و زیست‌محیطی موجود در قوانین ایالات متحده است. این سند برخی تعهدات خاص اپیک مرتبط با سیاست‌های زیست‌محیطی و اجتماعی را نیز شامل می‌شود. اپیک برخی از پروژه‌ها را که با عنوان «مطلقاً ممنوع»^۴ شناخته می‌شوند، حمایت نمی‌کند.

پروژه‌ها بر مبنای ارزیابی‌های اولیه مشتمل بر خطرهای اجتماعی و زیست‌محیطی بالقوه و آثار مترتب، در چهار دسته طبقه‌بندی می‌شوند:

طبقه «الف» پروژه‌هایی هستند که آثار زیست‌محیطی یا اجتماعی نامطلوب، حساس و بازگشت‌ناپذیر دارند. در فقدان اقدام‌های کاهشی، این پروژه‌ها «پرخطر»^۵ محسوب می‌شوند.

طبقه «ب» پروژه‌هایی هستند که آثار مخرب زیست‌محیطی و اجتماعی محدودی دارند.

1. The Office of Investment Policy (OIP)
2. OPIC- Environmental and Social Policy Statement (ESPS) (2010)
3. OPIC Environmental Hand Book (2004)
4. Categorically Prohibited Projects
5. High Risk

این آثار برگشت پذیرند و از طریق اقدام‌های کاهشی به سهولت هدف‌گیری می‌شوند. این پروژه‌ها با «خطر متوسط»^۱ معرفی می‌شوند.

طبقه «ج» پروژه‌هایی هستند که کمترین آثار نامطلوب زیست‌محیطی و اجتماعی را به دنبال دارند.

اپیک طبقه «د» را برای تعهدات «واسطه‌های مالی»^۲ مرتبط با پروژه‌های وابسته اختصاص داده است (ESPS, 2017: 3).

به‌منظور بررسی این مهم که آیا حمایت از پروژه‌های با ممنوعیت‌های تبیین‌شده توسط این نهاد در تناقض است یا خیر، اپیک تقاضا را بررسی می‌کند. اگر پروژه غیرقابل قبول باشد، برای پیشگیری از هر تلاش غیرضروری یا هزینه‌زا از سوی متقاضی، وی را به‌سرعت مطلع می‌کند. اگر پروژه در طبقه «الف» باشد، «ارزیابی تأثیرات زیست‌محیطی»^۳ یا «ممیزی زیست‌محیطی اولیه»^۴ مورد نیاز است (Puckett, 2008: 158).

پروژه‌های طبقه «ب» موضوع ارزیابی‌های داخلی اپیک براساس اطلاعات ارائه‌شده توسط متقاضی‌اند. از آنجا که پروژه‌های طبقه «ج» آثار مهم بر محیط زیست ندارند، صرفاً ارائه اطلاعات مورد نیاز برای تأیید فقدان خطرهای نامطلوب زیست‌محیطی ضروری است (ESPS, 2017: 10-11).

الزامات زیست‌محیطی در رویکرد اپیک

اپیک الزام می‌دارد که تمامی پروژه‌ها باید «استانداردهای اجرایی»^۵ اجتماعی و زیست‌محیطی از جمله تعهدات دولت میزبان وفق حقوق بین‌الملل را رعایت کنند.

باید برای اپیک مشخص شود که متقاضی، «مشورت مقتضی»^۶ را با مردم در حوزه «منطقه تحت تأثیر»^۷ انجام داده است. اگرچه افشای اطلاعات پروژه، ابتداً مسئولیت متقاضی است، اپیک نسبت به در دسترس قرار دادن اطلاعات غیرمحرمانه پروژه، به‌منظور افزایش شفافیت اقدام می‌کند.

گزارش‌های اجتماعی و زیست‌محیطی سالانه برای تمام پروژه‌های طبقه «الف» و برخی از پروژه‌های طبقه «ب» ضروری هستند (ESPS, 2017: 18-19).

استانداردهایی که پروژه باید آنها را تأمین کند - از جمله الزامات زیست‌محیطی و

1. Medium Risk
2. Financial Intermediaries
3. Environmental Impact Assessment (EIA)
4. Initial Environmental Audit (IEAU)
5. Performance Standards
6. Meaningful Consultation
7. Area of Influence

اجتماعی- در «موافقت‌نامه‌های اپیک»^۱ گنجانده می‌شوند (ESPS, 2017: 8). اپیک تصدیق می‌کند که پروژه‌های مورد حمایت مبتنی بر رعایت حقوق بشرند و در شرایط زیر از حمایت پروژه استنکاف می‌کند:

الف) پروژه‌های مطلقاً ممنوع،

ب) پروژه‌هایی که موفق به تأمین مراتب زیست‌محیطی و اجتماعی به شکلی رضایت‌بخش نشوند و نتوان انتظار داشت که الزامات استانداردهای اجرایی را در زمان منطقی اجرایی سازند؛

ج) آثار برجای مانده غیرقابل قبول باشد؛

د) پروژه با مقررات زیست‌محیطی و اجتماعی دولت میزبان منطبق نباشد؛

ه) پروژه به حقوق کار احترام نگذارد؛

و) به دلایل حقوق بشری، وزارت خارجه ایالات متحده می‌تواند به اپیک توصیه کند که از حمایت برخی پروژه‌ها خودداری کند (ESPS, 2017: 16).

برای تمامی پروژه‌ها، اعلام خلاف واقع در امور مهم یا ناسازگاری شایان توجه نسبت به مقررات اجتماعی و زیست‌محیطی -از جمله الزامات گزارش‌دهی- ممکن است تخطی از موافقت‌نامه اپیک در نظر گرفته شود. در موارد قصور جبران‌ناپذیر، اپیک می‌تواند نسبت به جبران‌های قراردادی از جمله خاتمه قرارداد بیمه، تسریع در پرداخت وام یا تحریم سرمایه‌گذاری از حمایت‌های صندوق سرمایه‌گذاری اپیک، اقدام کند، این ضمانت اجراها در قراردادهای بیمه اپیک پیش‌بینی می‌شوند. در مواردی که الزامات دولت میزبان با استانداردهای اجرایی زیست‌محیطی و اجتماعی شناخته‌شده بین‌المللی متفاوت باشد، هریک از آنها که مراتب قوی‌تری در بردارند، باید رعایت شوند (ESPS, 2017: 16).

به‌طور کلی اپیک به‌عنوان نهاد بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی به ضرورت رعایت اصول زیست‌محیطی تأکید دارد و خود را نسبت به ارزیابی‌های زیست‌محیطی پروژه مورد حمایت، متعهد می‌داند. منافع راهبردی ایالات متحده و نیز تمایل به تثبیت توسعه در کشورهای در حال توسعه، منجر به این مهم شده که اپیک نگرانی‌های اجتماعی و زیست‌محیطی را در اولویت امور لازم به بررسی پیش و در حین ارائه خدمات بیمه‌ای لحاظ کند. «اداره پاسخگویی»^۲ به‌منظور حل مشکلات و در صورت نیاز بازبینی انطباق با استانداردهای اپیک و بررسی شکایات واصله از نهادها و نیز جوامع تحت تأثیر تأسیس شده است (Roht-Arriaz, 2018: 324).

1. OPIC Agreements
2. Office of Accountability

رویکرد میگا نسبت به حفاظت از محیط زیست

سیاست‌های گروه بانک جهانی بر مبنای ترویج سرمایه‌گذاری پایدار و استفاده پایدار از منابع طبیعی، استوار است. آژانس تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه معروف به میگا، در سال ۱۹۸۸ توسط گروه بانک جهانی تأسیس شد. هدف میگا افزایش جریان سرمایه‌گذاری در کشورهای در حال توسعه از طریق ارائه بیمه مرتبط با خطرهای غیرتجاری است، کشور متبوع سرمایه‌گذار و دولت میزبان هر دو باید عضو میگا باشند. وفق ماده ۱۱ کنوانسیون میگا، خطرهای غیرتجاری مورد پوشش آژانس قرار می‌گیرند. مواردی که از این پوشش استثناء شده‌اند، شامل اقدام‌هایی هستند که به‌طور معمول توسط دولت‌ها به‌منظور تنظیم فعالیت‌های اقتصادی در امور مالیاتی و نیز اقدام‌ها برای حفظ امنیت عمومی اعمال می‌شوند (Okaru-Bisant, 2012: 281). به‌عبارت دیگر، این آژانس، تنها پوشش مخاطرات سیاسی در کشور سرمایه‌پذیر (مانند ممنوعیت خروج ارز، محدودیت تبدیل ارز، مصادره، ملی کردن، جنگ، ناآرامی‌های داخلی و تروریسم) را در برمی‌گیرد. اختلافات تجاری براساس سازوکار پیش‌بینی‌شده در قراردادهای سرمایه‌گذاری حل‌وفصل خواهند شد (شیروی، ۱۳۹۴: ۳۹۷).

میگا به راهبردهای زیست‌محیطی، سلامت و ایمنی گروه بانک جهانی ملحق شده است و با تشویق سرمایه‌گذاری مستقیم بخش خصوصی به‌صورت پایدار، کاهش فقر و بهبود سطح زندگی در کشورهای در حال توسعه را تشویق می‌کند. از طریق سیاست‌های پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی، میگا تعهدات مربوط به توسعه پایدار را اعمال می‌کند (Schaffer, 2018: 489).

طبق رویکرد میگا، پروژه‌های تحت حمایت، افزون‌بر سیاست‌ها و راهبردهای میگا، باید حقوق و سیاست‌های زیست‌محیطی بین‌المللی و ملی را نیز رعایت کنند.

آژانس متعهد به تضمین این مهم است که توسعه اقتصادی به شکلی مخرب نسبت به محیط زیست و منابع طبیعی اعمال نشود. در این قسمت به رویکرد میگا در حفاظت از محیط زیست می‌پردازیم، و این مهم بررسی می‌شود که حفاظت از محیط زیست چه جایگاهی در میگا دارد و در صورتی که پروژه موضوع بیمه از بدو امر یا در مدت اجرا، مشتمل بر آسیب‌های زیست‌محیطی باشد، ضمانت اجرای میگا چه خواهد بود.

طبقه‌بندی فعالیت‌ها بر مبنای میزان پایداری

در راستای بررسی آثار و خطرهای زیست‌محیطی و اجتماعی پروژه موضوع حمایت، میگا از رویکرد طبقه‌بندی زیست‌محیطی و اجتماعی استفاده می‌کند. این طبقه‌بندی مشتمل است بر: طبقه الف) فعالیت‌های با آثار یا خطرهای نامطلوب زیست‌محیطی یا اجتماعی، با خصوصیت بازگشت‌ناپذیری یا بی‌سابقه بودن.

طبقه ب) فعالیت‌های با آثار و یا خطرهای بالقوه نامطلوب زیست‌محیطی یا اجتماعی که محدود و قابل بازگشت بوده و از طریق اقدام‌های کاهش‌ی قابل مدیریت هستند.

طبقه ج) فعالیت‌های با کمترین یا بدون هیچ اثر و یا خطر زیست‌محیطی و اجتماعی.

طبقه واسطه‌های مالی: این طبقه شامل فعالیت‌های انجام‌گرفته توسط واسطه‌های مالی است. در برخی قضایا، ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی در زمان ارائه بیمه قابل پیش‌بینی است، در این موارد می‌گام آثار اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت را ارزیابی می‌کند، در صورتی که این آثار هنگام ارائه پوشش بیمه‌ای و پیش از توسعه پروژه مشخص نباشد، می‌گام در طبقه‌بندی، به خطرهای احتمالی می‌پردازد. در این موقعیت‌ها به دلیل مقدماتی بودن مطالعات، به‌طور معمول اطلاعات کمی در خصوص شرایط فیزیکی، خطرات و آثار پروژه در دسترس است. پس از مشخص شدن آثار و خطرهای می‌گام اقدام‌های مقتضی را اعمال می‌کند، افزون بر این وفق الزامات سیاست دسترسی به اطلاعات، افشا فعالیت‌های پرخطر انجام می‌شود (Mcgroarty, 2015: 50-51).

احتمال وقوع برخی خطرهای می‌گام را ملزم به اجتناب از حمایت پروژه می‌کند. فعالیت‌هایی که در «فهرت استثنا می‌گام»^۱ طبقه‌بندی شده‌اند، به دلیل مخاطرات زیست‌محیطی و اجتماعی مورد حمایت نیستند. در صورتی که متقاضی، از عمل به تعهدات زیست‌محیطی و اجتماعی استنکاف کند، می‌گام در جهت الزام به ایفای این تعهدات توسط متقاضی اقدام می‌کند و اگر همچنان متقاضی از انجام تعهدات بازماند، می‌گام می‌تواند حقوق خود و جبران‌های مقتضی را اعمال کند. اگر شواهدی مبنی بر عدم تطابق طرح با راهبردهای زیست‌محیطی کشف شود، وفق سیاست‌های می‌گام سرمایه‌گذار نمی‌تواند انتظار پوشش بیمه‌ای داشته باشد (Waters, 2015: 373-374).

متقاضیان ملزم‌اند می‌گام را از «تغییر عمده»^۲ در پروژه مورد حمایت، مطلع کنند تا آژانس نوع تغییر، آثار و خطرهای محتمل را ارزیابی کند. «تغییر عمده» تغییر در خطرهای زیست‌محیطی، اجتماعی یا تغییر در حوزه و ماهیت فعالیت تجاری و اقتصادی را شامل می‌شود (MIGA Policy, 2013: 3-4).

الزامات زیست‌محیطی در رویکرد می‌گام

فارغ از وظایف دولت‌ها، می‌گام به مسئولیت بنگاه‌های اقتصادی در زمینه رعایت حقوق بشر تأکید دارد. این مسئولیت به معنای جلوگیری از نقض حقوق بشر و اعلام آثار نامطلوب حقوق بشری است که فعالیت مربوطه ممکن است سبب آن شود.

بررسی فعالیت‌ها بر مبنای «سیاست پایداری محیط زیست و اجتماع»^۳ (زین پس سیاست

1. MIGA Exclusion List

2. Material Change

3. MIGA, Policy on Environmental and Social Sustainability, Oct. 2013

پایداری) و «استانداردهای اجرایی»^۱ از جمله رویکردهای مؤثر میگا در چارچوب رسالت پایداری هستند. اجرای موفقیت‌آمیز تعهدات پایدار به تلاش متقابل میگا و متقاضی (و در بسیاری از موارد عملکرد اشخاص ثالث) بستگی دارد.

استانداردهای اجرایی مبانی حداقلی‌اند و ارائه استانداردهایی بالاتر مورد تشویق و تأیید میگاست. اقدام‌های مقتضی زیست‌محیطی و اجتماعی، عوامل مهمی در تصویب ارائه بیمه به پروژه محسوب می‌شوند. در صورتی که ضمن عملیات اجرایی آثار مخرب اجتماعی و زیست‌محیطی ایجاد شده باشد، میگا با کمک متقاضی اقدام‌های جبرانی را اعمال می‌کند. اقدام‌های مقتضی زیست‌محیطی و اجتماعی میگا که در ارائه بیمه و نیز استمرار آن مهم هستند، مراتب ذیل را در برمی‌گیرد:

الف) بررسی و بازبینی تمامی اطلاعات، اسناد مرتبط با خطرهای یا آثار اجتماعی و زیست‌محیطی پروژه؛

ب) نظارت بر سایت پروژه و مصاحبه با کارکنان متقاضی و سایر ذی‌نفعان؛

ج) تحلیل فعالیت‌ها از جمله مراتب زیست‌محیطی و اجتماعی و الزامات استانداردهای اجرایی و مقررات راهبردی امنیت، سلامت و محیط زیست گروه بانک جهانی یا سایر نهادهای به رسمیت شناخته‌شده بین‌المللی؛

د) شناسایی چالش‌های موجود و اتخاذ اقدام‌های تکمیلی افزون‌بر راهبردهای مدیریتی متقاضی. مقررات اجرایی میگا این نهاد را ملزم می‌دارد از پروژه‌هایی حمایت کند که منطبق با قوانین دولت میزبان بوده و نسبت به محیط زیست رویکرد حفاظت‌گرایانه دارند. طبق راهبردهای آنس، سرمایه‌گذاری‌های موضوع حمایت باید در راستای توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست باشند. مثال‌هایی از پروژه‌های میگا در روسیه نشان‌دهنده تأثیر مثبت این نهاد در حمایت از محیط زیست است. در این پروژه‌ها میگا الزام کرد که چوب مورد نیاز برای کارخانه خمیر کاغذ می‌بایست از جنگل‌هایی که به صورت پایدار مدیریت و بهره‌برداری شده‌اند، حاصل شود و نه از مناطق حفاظت‌شده که دارای حساسیت اکولوژیک هستند (Jacur, 2015: 288). برخی پروژه‌ها در زیرساخت توسعه‌محورند، لیکن مشکلات دیگری از جمله تغییر محل اسکان جمعیت محلی و آسیب به محیط زیست را به دنبال دارند. برای مثال، ساخت‌وساز آزادراه در برزیل سبب ایجاد مشکلات جدی زیست‌محیطی و سلامتی برای مردم محلی شد. نهادهای محیط زیستی و نیز کنگره ایالات متحده آمریکا به شدت از این طرح انتقاد کردند. بانک جهانی، از طریق میگا سیاست‌هایی اتخاذ کرد که در نهایت سرمایه‌گذار، افراد محلی را در انجام این پروژه ذی‌نفع ساخت (Inniss, 2010: 11).

میگا می‌تواند بیمه متقاضی را به دلیل نقض مقررات دولت میزبان یا راهبردهای

زیست‌محیطی میگا، منتفی کند. به عبارت دیگر، در صورت نقض استانداردهای زیست‌محیطی و اجتماعی توسط سرمایه‌گذار، میگا می‌تواند به‌عنوان آخرین راه، قرارداد بیمه را خاتمه دهد. طبق رویه، حق خاتمه قرارداد بیمه در صورت نقض استانداردهای زیست‌محیطی در قرارداد بین سرمایه‌گذار و میگا پیش‌بینی و درج می‌شود.

میگا الزامات «افشای اطلاعات»^۱ و شفاف‌سازی را مرتبط با نوع پروژه مقرر می‌دارد و متقاضیان را نسبت به رسیدگی به شکایات واصله از جوامع تحت تأثیر ملزم می‌کند. به همین منظور سازوکار مشاور انطباق (نهاد رسیدگی به شکایات)^۲ به منظور ارائه سازوکاری برای اعلام نگرانی‌ها به یک نهاد مستقل، تأسیس شده است. این سازوکار گزارش‌های خود را به‌طور مستقیم به ریاست گروه بانک جهانی اعلام می‌کند. شکایات ممکن است توسط گروه‌ها، جوامع، نهادها و یا هر فرد تحت تأثیر یا با احتمال متأثر شدن از آثار اجتماعی و زیست‌محیطی فعالیت یا پروژه اقامه شود (Reif, 2020: 351).

در صورتی که شکایتی مبنی بر بروز آثار منفی زیست‌محیطی به نهاد رسیدگی به شکایات واصل شود، تأکید نهاد بر روش‌های غیررسمی «جایگزین حل اختلاف»^۳ و میانجی‌گری^۴ است تا طرفین را به راه‌حلی جهت خاتمه اختلاف سوق دهد. اگر توافقی حاصل شود، این توافق طی گزارشی به رئیس گروه بانک جهانی اعلام می‌شود. اگر میانجی‌گری مؤثر نباشد، نهاد رسیدگی به شکایات تطابق پروژه با موازین و استانداردهای اجرایی میگا را بررسی می‌کند. در صورتی که طی این بررسی مشخص شود پروژه در چارچوب استانداردهای میگا نیست، قرار ممیزی^۵ صادر می‌شود. طی این تصمیم، پروژه مورد بازرسی قرار می‌گیرد و در صورت نیاز توصیه می‌شود که برای ارتقای انطباق با استانداردهای زیست‌محیطی چه اقدام‌هایی باید انجام گیرد. اگرچه این روند چندمرحله‌ای و زمان‌بر است، شرکت‌ها طبق شروط مندرج در قراردادهای بیمه میگا، نسبت به هر تصمیم ممیزی صادره ملزم‌اند (Kinsella, 2014: 87-88).

تحقیقات نهاد رسیدگی به اختلاف‌ها، منطبق با ضرورت حفظ اطلاعات بخش خصوصی بوده و انتشار عمومی گزارش‌های این نهاد با محدودیت‌هایی روبه‌روست. از جمله قضایا زیست‌محیطی منتشر شده که متعاقب ورود نهاد حل اختلاف خاتمه یافته است، می‌توان به شکایت از پروژه «ایوتلگوی»^۶ اشاره کرد که در می ۲۰۲۰ خاتمه یافت. ایوتلگوی پروژه‌ای مربوط به استخراج معادن طلا و مس در مغولستان است. مالکیت شرکت ایوتلگوی (زین پس شرکت) ۶۶ درصد متعلق به شرکتی کانادایی و ۳۴ درصد متعلق به شرکتی وابسته به دولت

1. Information Disclosure
2. the Compliance Advisor Ombudsman (CAO)
3. Alternative Dispute Resolution (ADR)
4. mediation
5. audit
6. Oyu Tolgoi

مغولستان است. میگا پروژه را برای خطرهایی از جمله مصادره، محدودیت‌های انتقال ارز، جنگ و ناآرامی‌های داخلی حدود یک میلیارد دلار تضمین کرده است. در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ شکایاتی از افراد محلی به انضمام گزارش‌هایی از سازمان‌های ملی غیردولتی مبنی بر نگرانی در خصوص استفاده پایدار از آب در پروژه و نیز چالش‌های اجتماعی، در دفتر نهاد رسیدگی به شکایات ثبت شد. طی بررسی‌های اولیه شکایت مطروحه قابل استماع ارزیابی شد و مآلاً بازدیدهای کارشناسی از سایت و منطقه انجام گرفت و نشست‌هایی بین طرفین برگزار و «شرکت» متعهد شد اطلاعات مربوط به تأثیرات زیست‌محیطی و اجتماعی پروژه را ارائه دهد. در ادامه به‌منظور حداکثر حمایت از محیط زیست و حقوق اجتماعی افراد بومی، موافقت‌نامه‌هایی بین طرفین منعقد شد و یک سازمان بین‌المللی غیردولتی بومی^۱ با هدف نظارت بر محیط زیست تأسیس شد. برای تضمین انجام با حداکثر حسن‌نیت تعهدات، مقرر شد نهاد رسیدگی به شکایات به مدت دوازده ماه ناظر بر اجرای توافقات باشد. از آنجا که ارزیابی تغییرات آب و اعلام قطعی منتسب بودن تغییرات به پروژه یا متغیرهای طبیعی امری چالش‌برانگیز است، برنامه‌های «مشارکتی نظارت بر محیط زیست»^۲ به‌عنوان رویکردی مطلوب نسبت به محیط زیست با مداخله نهاد حل اختلاف در این پروژه، محقق شد که وظیفه آن دسترسی به اطلاعات علمی و ارائه آن به سازمان‌های مردمی و بومی است. حائز اهمیت آنکه مقرر شد در بعد مدیریت پروژه از «رویکردهای توأمان»^۳ استفاده شود. بدین توصیف که با توجه به احتمال تأثیر بر آب، زمین، تنوع زیستی و نیز تحقق آثار منفی اجتماعی، مقرر شد مدیریت و اتخاذ تصمیم‌های مربوط به نظارت بر پروژه و ایجاد الزامات اجرایی با در نظر گرفتن جمیع جهات و همکاری نزدیک و توأمان گروه‌های کاری اجتماعی و زیست‌محیطی باشد.^۴ در این پروژه نهاد حل اختلاف، با استقرار ارکان ناظر و گزارش‌دهنده، حفاظت از محیط زیست را مدنظر قرار داد (CAO Dispute Resolution Conclusion Report, 2020: 1-10).^۵

1. Munkh Nagoon Galba (MNG)
2. Participatory Environmental Monitoring (PEM)
3. Integrated approaches

۴. برای مطالعه بیشتر ر.ک:

http://www.cao-ombudsman.org/cases/document-links/documents/CAOMongolia_Conclusion_Rpt_2020-05-ENG.pdf (last accessed 29/Sep/2020)

۵. همان‌طور که اشاره شد، تلاش برای میانجی‌گری و نیل به توافق در زمره رویکردهای متداول نهاد رسیدگی به شکایات است. برای مثال سرمایه‌گذاران خارجی (از جمله بانک همکاری‌های بین‌المللی ژاپن) در پروژه «راژامندلا» که در زمینه توسعه برنامه هیدروالکتریک در اندونزی فعالیت می‌کند و در طبقه زیست‌محیطی «ب» است، همکاری کردند و میگا با ارائه بیمه‌ای به ارزش ۲۰۰ میلیون دلار، برای ۱۹ سال این سرمایه‌گذاری را تضمین کرد. در سال ۲۰۱۶، شکایتی از سوی سازمان‌های محلی و یک خانواده در نهاد رسیدگی به شکایات ثبت شد. این شکایت ادعا داشت که تونل احداثی توسط این پروژه، آثار مخربی بر شالیزار این خانواده داشته است. نهاد رسیدگی به شکایات ضمن قابل استماع دانستن شکایت، اقدام به ارزیابی

در برخی قضا یا از جمله در شکایت ثبت‌شده توسط سازمان‌های مردم‌نهاد اندونزی نسبت به آثار زیست‌محیطی مخرب معدن کبالت و نیکل (با درجهٔ زیست‌محیطی الف) که موضوع ارائهٔ بیمه به ارزش ۲۰۷ میلیون دلار توسط میگا برای تضمین سرمایه‌گذارهای خارجی پروژه بود، پس از بررسی و ارزیابی‌های گسترده، موضوع در چارچوب‌های زیست‌محیطی و دستورالعمل‌های میگا ارزیابی شد و بدون صدور قرار ممیزی یا انعقاد توافقی بین طرفین، پرونده مختومه شد.^۱ مشابه همین رویکرد در پرونده استخراج مواد معدنی در پرو که منتهی به ایجاد آثار نامطلوب بر آب شده بود، قابل مشاهده است. در این پرونده نیز که شاکیان ادعا داشتند رویکرد پروژه منتهی به آثار زیست‌محیطی نامطلوب بر آب منطقه شده است، پس از ارزیابی‌های گسترده، نهاد رسیدگی به شکایات پروژه را در چارچوب استانداردهای میگا ارزیابی کرد و در نهایت پرونده بدون صدور ممیزی یا میانجی‌گری مختومه اعلام شد.^۲

افزون بر بیمه سرمایه‌گذاری خارجی، میگا خدمات مشورتی و فنی محدودی از طریق اعطای وام یا تسهیلات ارائه می‌دهد. این آژانس فعالیت‌های موضوع اخذ مشورت را نیز از حیث مخاطرات زیست‌محیطی بررسی می‌کند.

ایران در ۲۶ آذرماه ۱۳۸۲ (۱۷ دسامبر ۲۰۰۳) به عضویت میگا درآمد و در سال ۱۳۸۴ (۲۰۰۵)، حدود ۱۲۷ میلیون دلار برای تضمین دو پروژه در ایران اختصاص یافت.^۳ در راستای توسعهٔ صادرات غیرنفتی، ایران فاز گازی پارس جنوبی را توسعه داد که به جذب سرمایه‌گذاری خارجی منجر شد.^۴ در دسامبر ۲۰۱۵، میگا ۱۲۲/۲ میلیون دلار برای تضمین پروژه

ادعاهای مطروحه کرد. متعاقب ارزیابی‌های انجام‌گرفته و با تشویق میگا طرفین جهت مدیریت آثار برجای مانده به توافق رسیدند. برای مطالعهٔ بیشتر ر.ک:

http://www.cao-ombudsman.org/cases/document-links/documents/IndonesiaRajamandalaConclusionReport_Jan2017_Eng_000.pdf (last accessed 29/Sep/2020)

۱. این قضیه در زمرهٔ پرونده‌های محرمانه نهاد رسیدگی به شکایات است. برای مطالعهٔ بیشتر در خصوص اقدام‌های صورت‌گرفته ر.ک:

http://www.cao-ombudsman.org/cases/case_detail.aspx?id=158 (last accessed 29/Sep/2020)

۲. برای مطالعهٔ بیشتر ر.ک:

http://www.cao-ombudsman.org/cases/case_detail.aspx?id=109 (last accessed 29/Sep/2020)

۳. به‌منظور کمک به احتیاجات بشردوستانه و همیاری در ایران (با توجه به زلزله‌های رخ‌داده و نیز موضوعات زیست‌محیطی) «بانک بین‌المللی توسعه و بازسازی» مقرر کرد بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵، ۹ وام برای پروژه‌های مربوطه هزینه شود که البته وقوع تحریم‌ها و قرار گرفتن بانک‌ها در فهرست تحریم، این پرداخت‌ها را با مانع مواجه کرد. برای مطالعهٔ بیشتر ر.ک:

<http://www.iranwatch.org/library/international-organization/other-international-organization/world-bank/frequently-asked-questions-about-iran> (last accessed 29/Apr/2020)

۴. باید توجه داشت که میگا بیمهٔ مخاطرات سیاسی برای سرمایه‌گذاری خارجی را ارائه می‌دهد و این بیمه به معنای پرداخت نقدی نیست، بلکه طرف بیمه‌شده -سرمایه‌گذار خارجی- حق بیمه را برای استفاده از تضامین و پوشش بیمه‌ای به میگا پرداخت می‌کند، و در صورت وقوع یک ادعای صحیح، میگا پرداخت را به بیمه‌شده انجام می‌دهد.

سرمایه‌گذاری مشترک پتروشیمی اختصاص و پوشش داد که اولین پروژه پوشش داده شده در ایران است، این پروژه با طبقه زیست محیطی الف مورد تضمین میگا واقع شد و تمامی استانداردهای مربوط به طبقه الف، بر این پروژه اعمال می‌شود. این بیمه، سرمایه‌گذاری‌های انجام گرفته توسط دو شرکت تایلندی «سمنتای شیمی»^۱ و «شرکت پتروشیمی عمومی ملی»^۲ و شرکت «یتاکو»^۳ زاین به ترتیب به ارزش ۲۷/۱، ۷/۱ و ۸/۶ میلیون دلار، را پوشش داد. همچنین پوشش بیمه ۹۶ میلیون دلار وام سهامداران ایتاکو، برای سرمایه‌گذاری را نیز در بر گرفت (از آگوست ۲۰۱۸، میگا برای وام سهامداران این شرکت پوششی ارائه نمی‌دهد).^۴

نتیجه گیری

طی سالیان، بیمه نقشی مهم در توسعه اقتصادی داشته و بازیگران فعال در عرصه سرمایه‌گذاری اقدام‌های متعددی در جهت افزایش کیفیت صنعت بیمه و دسترسی به آن اتخاذ کرده‌اند. از جمله اصول مدنظر این بازیگران، توجه به مبانی زیست محیطی در سرمایه‌گذاری‌های مورد حمایت بیمه است.

وفق رویه حاضر در حقوق بین الملل، نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی که در رأس آنها میگا و اپیک بررسی شدند، قائل به لزوم ارزیابی‌های زیست محیطی پیش از حمایت از طرح و پروژه سرمایه‌گذاری هستند. به عبارت دیگر وفق اساسنامه و آیین‌نامه‌های داخلی، این نهادها پروژه‌هایی را که در تعارض با موازین زیست محیطی باشند، حمایت نمی‌کنند. همچنین این حمایت در مدت اجرای پروژه نیز ادامه دارد، به طوری که اگر در طی زمان مراتب تعارض پروژه با موازین زیست محیطی مشخص شود، وفق دستورالعمل‌های داخلی، ادامه حمایت و پوشش بیمه‌ای با چالش مواجه می‌شود. از این رو

در صورتی که طی قرارداد بیمه منعقد بین سرمایه‌گذار و نهاد بیمه‌کننده، لزوم رعایت موازین زیست محیطی درج شده باشد (مانند آنچه در میگا و اپیک مشاهده کردیم)، باید طبق همان شرط عمل شود.

اگر در قرارداد سرمایه‌گذاری (بین پذیرنده سرمایه و سرمایه‌گذار) به لزوم رعایت موازین زیست محیطی و حقوق بشری تصریح شده باشد، باز هم با حقوق سختی (در قالب توافق انجام گرفته) جهت الزام سرمایه‌گذار به رعایت حقوق بشر و موازین زیست محیطی مواجهیم. به نظر می‌رسد در صورت سکوت قراردادهای فیما بین، رویه میگا و اپیک بستر لازم و کافی

1. Cementhai Chemicals

2. National Petrochemical Public Company Limited

3. Itochu

4. Mehr PetroChemical Company (JV). Available at:

<http://www.miga.org/project/mehr-petrochemical-company-jv> last accessed 29/Apr/2020).

را جهت ایجاد عرف بین‌المللی در خصوص ضرورت تطبیق طرح با موازین زیست‌محیطی توسط نهادهای بیمه‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی، به‌وجود نیآورده‌اند. از سوی دیگر، حقوق بین‌الملل اقتضا دارد که در صورت نقض اصول حفاظت از محیط زیست توسط سرمایه‌گذار، نهاد بیمه‌گر از پوشش این سرمایه‌گذاری اجتناب کند. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که اگر محیط زیست به‌صورت جدی در حال تخریب باشد، به‌طوری‌که منافع حیاتی بشر تحت تأثیر قرار گیرد، نهاد بیمه‌کننده ملزم به عدم پوشش بیمه‌ای است (که البته معیار جدی بودن قابل تفسیر توسط نهاد حل اختلاف است)، در غیر این صورت و به‌طور کلی حقوقی نرم مرتبط با لزوم ارزیابی‌های زیست‌محیطی و نیز عدم بیمه سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌هایی که در تعارض با موازین زیست‌محیطی‌اند، در حال شکل‌گیری است.

منابع

۱. فارسی

الف) کتاب‌ها

۱. شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۴)، *حقوق تجارت بین‌الملل*، تهران: سمت.

ب) مقالات

۲. پورهاشمی، سید عباس؛ دبیری، فرهاد؛ خلعت‌بری، یلدا؛ زارعی، سحر (۱۳۹۵)، «شکل‌گیری و توسعه مفهوم حقوق نسل‌های آینده در حقوق بین‌الملل محیط زیست»، *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، دوره ۱۸، ش ۳، صص ۱۶۵-۱۸۰.
۳. کدخدایی، عباسعلی؛ سالاری، اسما (۱۳۹۷)، «احتیاط در حقوق بین‌الملل: اصل عرفی یا اصل کلی حقوق؟»، *فصلنامه پژوهش حقوق عمومی*، ش ۵۹، دوره ۲۰، صص ۳۳-۶۳.
۴. نساری، الناز؛ زمانی، سید قاسم (۱۳۹۷)، «سلب مالکیت زیست‌محیطی در رویه داوری سرمایه‌گذاری خارجی»، *پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، دوره ۲۲، ش ۳، صص ۱۰۵-۱۳۶.

۲. انگلیسی

A) Books

1. Brunnee, Jutta (2017), *the Sources of International Environmental Law: Interaction Law*, Oxford Handbook on the Sources of International Law, Oxford University Press.
2. Burling, Julian and Lazarus, Kevin (2011), *Research Handbook on International*

- Insurance Law and Regulation*, Massachusetts, Edward Elgar.
3. Friedrich, Jurgen (2013), *International Environmental "soft law"*, New York, Springer.
  4. Kinsella, Naomi; Tanago, Eddie; Mesa, Roddy; Warisaiho, Marjorie (2014), *Community Level Assessment of the Impact of Mining*, INSIS press.
  5. McGroarty, Stephen (2015), *the World Bank Group A to Z 2016*, Washington, D.C, World Bank Group.
  6. Reif, Linda C. (2020), *the Ombudsman, Good Governance and the International Human Rights System*, Second Revised Edition, BRILL, NIJHOFF.
  7. Romanin Jacur, Francesca (2015), *Natural Resources Grabbing: An International Law Perspective*, Brill, Nijhoff.
  8. San Jose, Daniel Garcia (2005), *Environmental Protection and the European Convention on Human Rights*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.
  9. Schaffer, Richard et al (2018), *International Business Law and Its Environment*, 10th Edition, Cengage.
  10. Vinuales, Jorge E (2019), "Sustainable Development" in L. Rajamani, J. Peel (eds.), *The Oxford Handbook of International Environmental Law*, Oxford University Press, 2nd Edn.

B) Articles

11. Burgi Bonanomi, Elisabeth (2015), "Sustainable Investment in Land in the Global South: What Would it Require from a Coherence Perspective? The Case of Sierra Leone", *Questions of International Law*, Vol. 21, pp. 17-37.
12. Boyle, Alan (2012), "Human Rights and the Environment: Where Next?", *the European Journal of International Law*, Vol.23, No.3, pp. 613-642.
13. Inniss, Ashton B. (2010), "Rethinking Political Risk Insurance: Incentives for Investor Risk Mitigation", *Southwestern Journal of International Law*, 16(2), pp. 477-506.
14. Jensen, Nathan M. (2008), "Political Risk, Democratic Institutions, and Foreign Direct Investment", *the Journal of Politics*, 70(4), pp. 1040-1052.
15. Klarin, Tomislav (2018), "The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues", *Zagreb International Review of Economics & Business*, Vol.21, No.1, pp. 67-94.
16. Masser, Adam L. (2009), "the Nexus of Public and Private in Foreign Direct Investment: An Analysis of IFC, MIGA, and OPIC", *Fordham International Law Journal*, Vol.32, No.5, pp. 1698-1743.
17. Okaru-Bisant, Valentina (2011), "Proposals to Combat the Multilateral Investment Guarantee Agency's Deficiencies: Promoting Private Water Investments and Preventing Corruption and Consumer Risks", *Sustainable Development Law Journal*, Vol.14, No.1, p. 1.
18. Okaru-Bisant, Valentina (2012), "Overcoming Challenges in the Multilateral Investment Guarantee Agency's Risk Insurance Coverage to Private Water Investors: Corruption and Consumer Risks", *South Dakota Law Review*, No.57,

No.2, p. 277.

19. Puckett, Blake (2008), "the Foreign Corrupt Practices Act, OPIC, and the Retreat from Transparency", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol.15, No.1, pp. 149-176.
20. Roht-Arriaza, Naomi (2018), "Safeguarding Development: Risk Reduction in US Government Foreign Aid and Investment Facilitation Beyond the Current Patchwork", *Hastings Environmental Law Journal*, Vol.24, No.2, pp. 311-330.
21. Thepparat, Phimolsathien (2015), "Customary International Law and General Principles Law and the Protection of the Environment", *International Journal of Social Science and Humanity*, Vol.5, No.9, pp. 816-821.
22. Waters, James J. (2015), "A Comparative Analysis of Public and Private Political Risk Insurance Policies with Strategic Applications for Risk Mitigation", *Duke Journal of Comparative & International Law*, Vol.25, pp. 361-384.

C) Cases and Documents

23. African Charter of Human and Peoples Rights (OAU Doc. CAB/LEG/67/3), 1982 entered into force 1986. Available at: http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf
24. Canada Model BIT, 2004, available at: <https://www.italaw.com/documents/Canadian2004-FIPA-model-en.pdf>
25. CAO Dispute Resolution Conclusion Report - Oyu Tolgoi 01 &02/Southern Gobi, May 2020. Available at: <http://www.cao-ombudsman.org/cases/document-links/links-196.aspx>
26. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (UN Doc. A/CONF.48/14) 1972. Available at: <http://www.un-documents.net/unchedec.htm>
27. Development and Environment (UNGA. A/RES/2849 (xxvi), 1972. Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/328/65/IMG/NR032865.pdf?OpenElement>
28. ICJ, Case Concerning the Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary/Oslovakia), Judgment of 25 September 1997, ICJ Reports p.7.
29. ICJ, Case Concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina/Uruguay) judgement of 20 April 2010, (Sep. Op. Judge Cancado Trindade).
30. Mehr PetroChemical Company (JV). Available at: <http://www.miga.org/project/mehr-petrochemical-company-jv>
31. MIGA Exclusion List, available at: <https://www.miga.org/guidelines-policy>
32. MIGA, Performance Standards (2013), available at: https://www.miga.org/sites/default/files/archive/Documents/performance_standards_env_and_social_sustainability.pdf
33. MIGA, Policy on Environmental and Social Sustainability, Oct. 2013, available at: https://www.Policy_Environmental_Social_Sustainability.pdf&usg
34. MIGA, Policy on Social and Environmental Sustainability, Oct. 2007. Available at:

<https://www.miga.org/sites/default/files/archive/Documents/Policy-Environment-Social-2007.pdf>

35. NAFTA, Available at: <http://www.sice.oas.org/trade/nafta/chap-01.asp>
36. OPIC- Environmental and Social Policy Statement (ESPS) (2010), available at: www.opic.gov/sites/default/files/consolidated_esos.pdf. Last version (2017) available at: [www.opic.gov/sites/default/files/final%20revised%20esps%2001132017\(1\).pdf](http://www.opic.gov/sites/default/files/final%20revised%20esps%2001132017(1).pdf)
37. OPIC Environmental Hand Book(2004), available at: www.opic.gov/sites/default/files/docs/opic_env_handbook.pdf
38. Rio Declaration on Environment and Development (UNGA A/CONF.151/26, 1992) available at: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>
39. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (2015), available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
40. US Model BIT, 2012, available at: <https://ustr.gov/sites/default/files/BIT%20text%20for%20ACIEP%20Meeting.pdf>
41. World Charter for Nature (UNGA.A/RES/37/7),1982. Available at: <http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r007.htm>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی